

ORGANIZIRANJE PRIPADNIKOV SRBSKE SKUPNOSTI V KULTURNA DRUŠTVA V SLOVENIJI

MILAN GLAMOČANIN

Pomislimo na razmere in čas takoj po osamosvojitvi Slovenije. Na ozemlju novonastale samostojne države se poleg matičnega slovenskega naroda nahaja še precejšen delež ljudi, pripadnikov drugih narodov, verskega izročila in tudi kulture. Najbolj številčni med njimi so pripadniki srbske manjšine ali skupnosti. Dokler so živeli pod okriljem iste države SFRJ, niso čutili potrebe po medsebojnem združevanju, ki bi temeljilo na podlagi etnične pripadnosti. Ko so postali tujci v nekdanji skupni državi, so se iz več razlogov začeli povezovati in se medsebojno organizirati v klube, društva in skupine. Osnovno vodilo organiziranja ni bil občutek odrinjenosti, ampak se je med pripadniki etnične manjšine pojavil občutek pripadnosti matičnemu narodu in zavest o tem, da je to pripadnost treba ohraniti in jo prenesti na prihodnje rodove. Večina pripadnikov srbske manjšine je prevzela ponujeno slovensko državljanstvo in Slovenijo vzela za svojo drugo domovino ter si tu ustvarila nov dom. Hkrati pa so se ljudje zavedeli dejstva, da bo Slovenija postala prva domovina njihovih otrok in potomcev.

HUMANITARNE AKCIJE KOT PRVE OBLIKE ORGANIZIRANJA

Organiziranje pripadnikov srbske narodne skupnosti v Sloveniji je v prvih letih po osamosvojitvi, dokler je potekala vojna na območju Bosne in Hercegovine, temeljilo predvsem na humanitarni osnovi. Zelo veliko sorodnikov, staršev in prijateljev pripadnikov srbske skupnosti iz Slovenije se je znašlo v kruti

Folklorna skupina Branko Radičević Srbskega kulturnega društva Maribor. (Foto: Janez Eržen, regijsko srečanje folklornih skupin manjšinskih etničnih skupnosti, Maribor, 21. 3. 2010.)

Folklorna skupina Srbskega kulturnega društva Novo mesto. (Foto: Janez Eržen, regijsko srečanje folklornih skupin manjšinskih etničnih skupnosti, Ljubljana, 21. 2. 2010.)

vojni. In vsi tisti, ki so imeli to srečo in so živeli v Republiki Sloveniji, so se med letoma 1992 in 1996 aktivirali ravno na področju humanitarnih dejavnosti in aktivnosti. Z zbiranjem prostovoljnih prispevkov, hrane, oblačil, zdravil ... skratka vsega, kar je bilo nujno potrebno za ljudi, ki so se znašli v vojni, so se pojavile prve oblike neformalnega organiziranja in povezovanja med ljudmi, živečimi v Sloveniji. Humanitarne akcije so bile poglobljena aktivnost in razlog, da so se ljudje začeli organizirati, ker so tako želeli pomagati svojim staršem in drugim sorodnikom. Veliko pripadnikov srbske skupnosti, živečih v Sloveniji, je v vojni izgubilo kakega sorodnika ali prijatelja in vse druge oblike zabavnega druženja in zbiranja niso bile na prvem mestu.

Šele po koncu balkanske vojne in po normalizaciji stanja v Bosni in Hercegovini so se pripadniki srbske skupnosti v Sloveniji lahko bolj sprostiti in se začeli zbirati in organizirati v razne klube, ki so pozneje prerasli v društva. In kar je bistveno, šele takrat so se zavedeli, da se lahko njihova aktivnost razširi na več področij. Če so se sprva združevali na družabnih večerih in zabavah, so kmalu začeli organizirati razne druge dogodke in prireditve. Na začetku so bile to športne prireditve, nakar so se začele razvijati folklorne sekcije znotraj društev, iz nabora folklornikov so se pojavili tisti, ki so se želeli udeleževati na dramskem, literarnem področju ipd.

KULTURNA DRUŠTVA

Po pregledu najnovejših podatkov naj bi bilo danes v Republiki Sloveniji 27 registriranih srbskih kulturnih društev, od tega jih je štirinajst povezanih v Zvezo srbskih kulturnih društev Slovenije (ZSDS). Zanimivo je, da se je število srbskih društev v Sloveniji v obdobju med letoma 2002 in 2009 skoraj podvojilo. Po podatkih, ki so bili pridobljeni za raziskavo o etničnih manjšinah v Sloveniji, je bilo leta 2003 v Sloveniji registriranih približno 15 srbskih društev (Krzlišnik - Bukič in drugi 2003: 235), v samo šestih letih pa je bilo na področju Slovenije ustanovljenih 12 novih srbskih kulturnih društev.

V obdobju interneta, množičnih medijev in komunikacij obstaja veliko javnodostopnih podatkov o delovanju kulturnih

društev in drugih organizacij. Večina kulturnih društev in njihovih zvez je šla v smer nadgrajevanja svojega dela in promocije, tako da je danes mnogo informacij o posameznih društvih na njihovih uradnih spletnih straneh.

Krovna organizacija ZSDS je registrirana kot samostojno društvo, vendar je njen primarni cilj združevanje ostalih društev (www.zsds.si). Vanjo so vključeni:

- Kulturno društvo Brdo, Kranj,
- Kulturno-umetniško društvo Izvor, Ljubljana,
- Srbsko društvo dr. Mladen Stojanović, Velenje,
- Kulturno-umetniško društvo Mladost, Ljubljana,
- Srbsko kulturno-umetniško društvo Vidovdan, Ljubljana,
- Srbsko prosvetno društvo Nikola Tesla, Postojna,
- Srbsko kulturno društvo Novo Mesto, Novo Mesto,
- Srbsko kulturno društvo Petar Kočić, Kranj,
- Srbsko kulturno društvo Sava, Hrastnik,
- Srbsko kulturno društvo Sloga, Nova Gorica,
- Društvo Srbska skupnost, Ljubljana,
- Plesno-kulturno-umetniško društvo Sveti Nikola, Maribor,
- Srbsko kulturno-prosvetno društvo Sveti Sava, Kranj,
- Kulturno-prosvetno-športno društvo Vuk Karadžić, Radovljica.

Ostala srbska kulturna društva, ki niso povezana v ZSDS:

- Srbsko kulturno društvo Maribor, Maribor,
- Akademsko kulturno-umetniško društvo Kolo, Koper,
- Kulturno društvo Mihajlo Pupin, Ljubljana,
- Srbsko kulturno-humanitarno društvo Desanka Maksimović, Celje,
- Kulturno-umetniško društvo Mladi svet, Kranj,
- Kulturno društvo Srbska kulturna Zajednica, Ljubljana,
- Zveza organizirane srbske diaspore Slovenije, Ljubljana,
- Internacionalno kulturno društvo Štajerska skupnost, Maribor,
- Društvo Vukova zadužbina, Ljubljana,
- Kulturno-umetniško društvo Multimedija – AV, Ljubljana,
- Srbsko kulturno, glasbeno in športno društvo Semberija, Ljubljana,
- Srbski kulturni klub, Ljubljana,

- Združenje srbskih književnikov Slovenije, Ljubljana. (www.ambasadasrbije.si)

Iz navedenega je razvidno, da se velika večina društev pripadnikov srbske etnične skupnosti nahaja na območjih, kjer je največji delež srbske manjšine tudi nastanjen. V Ljubljani je tako največ (12) registriranih društev oziroma skoraj polovica vseh v Sloveniji. To je tudi logično, če sklepamo, da več kot 13.000 Srbov v Sloveniji (1/3 vseh popisanih Srbov) živi na področju Ljubljane. V Kranju so registrirana štiri srbska društva, tako da gorenjska prestolnica zaseda drugo mesto. Dve sta registrirani v Mariboru, po eno pa v Celju, Velenju, Hrastniku, Novem mestu, Postojni, Kopru, Novi Gorici in Radovljici.

Med 27 srbskimi kulturnimi društvi v Sloveniji sta dve (Srbska skupnost iz Ljubljane in Brdo iz Kranja) s svojim delovanjem pridobili status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture. Po eni strani gre za sorodni društvi, kajti obe sta usmerjeni k podobnim ciljem in težnjam k ohranitvi narodne identitete (oboje stremijo k združevanju pripadnikov srbske manjšine v Sloveniji na kulturnem način ob prirejanju kulturnih, izobraževalnih, družabnih prireditev), vendar se med seboj v nekaterih stvareh bistveno razlikujeta – v načinu izvajanja projektov in predvsem pri določanju ciljne populacije.

Za društvo Srbska skupnost velja, da se njegovi člani usmerjajo k bolj »elitni« kulture. V društvu se združujejo intelektualci, ki niso usmerjeni v množičnost svojih dejavnosti in članstva, temveč bolj v pripravo kakovostnih programov in projektov. Vodstvo omenjenega društva se tega zaveda, saj je bilo večkrat javno deležno kritik drugih društev, da teži h kulturnemu elitizmu (Kržišnik - Bukič in drugi 2003: 238).

Na drugi strani je Kulturno društvo Brdo iz Kranja usmerjeno v bolj množične dejavnosti z vidika števila udeležencev in predvsem aktivnih izvajalcev programa. V vodstvenih strukturah omenjenega društva se združujejo predvsem srednje- in tudi nižjeizobraženi kadri. Število članov v Kulturnem društvu Brdo je veliko večje kot pri Srbski skupnosti in večina članov prihaja iz delavskega, nižjega in višjega srednjega sloja ljudi. Predvsem druga generacija članov in njihovi potomci se izo-

Folklorna skupina KUD Mladost, Ljubljana.

(Foto: Janez Eržen, regijsko srečanje folklornih skupin manjšinskih etničnih skupnosti, Ljubljana, 21. 2. 2010.)

Moška vokalna skupina Kulturnega društva Brdo iz Kranja.
(Foto: iz arhiva Milana Glamočanina.)

Folklorna skupina Kulturnega društva Brdo pri prikazu plesnega izročila Like. (Foto: iz arhiva Milana Glamočanina.)

bražujejo in tvorijo nov, višjeizobražen sloj ljudi v društveni strukturi.

Kulturno društvo Brdo je bilo ustanovljeno leta 1994 v Kranju na podlagi že obstoječih humanitarnih aktivnosti, ki so jih izvajali posamezniki. Ti so se zavoljo lažjega organiziranja in koordiniranja povezali in se organizirali kot društvo. Kmalu po ustanovitvi so se v društvu oblikovale posamezne sekcije in druge aktivnosti.

V Kulturnem društvu Brdo so danes aktivne folklorna, dramska, literarna, planinska, vokalna ter športno-šahovska sekcija. Društvo šteje nekaj manj kot sto članov, vendar je članstvo specifično, saj je opredeljeno kot družinsko. V društvu je včlanjenih približno 350 ljudi, poleg članov društva pa se med pripadnike društva štejejo tudi člani posameznih sekcij, ki pa niso člani društva.

Folklorna sekcija društva šteje 110 članov, dramska 11, vokalna 7, planinska 15 ter športno-šahovska 20. Če torej seštejemo število članov društva (ti isti niso člani sekcij) in člane vseh sekcij, ugotovimo, da je v društvu skupno skoraj 500 članov – nekateri bolj, drugi manj aktivni.

Podobno kot v številnih drugih srbskih društvih v Sloveniji je tudi v tem najbolj razvita folklorna dejavnost, na kar nazorno kaže število članov te sekcije, obenem pa se v društvu veliko posvečajo organiziranju kulturno-zabavnih prireditev, kjer imajo možnost združevati večino svojih članov in njihovih svojcev, ter športnih prireditev, kamor brez večjih težav privabijo večje število obiskovalcev.

Na podlagi velikega števila kakovostno izvedenih projektov, ki so presegli meje lokalnega kulturnega prostora ter pomenijo prispevek k razvoju identitete srbske narodne skupnosti na celotnem ozemlju Republike Slovenije, si je, kot že omenjeno, Kulturno društvo Brdo leta 2005 pridobilo status društva, ki deluje v javnem

interesu na področju kulture. V obdobju 2003–2009 je izvedlo nekaj manj kot 200 prireditev in projektov. V okviru folklorne dejavnosti odmevajo udeležbe folklorne skupine na raznih festivalih, organizacija folklornih festivalov, izmenjave med folklornimi skupinami iz države matice, nastopi v različnih mestih po Sloveniji in tujini (skupno kar 94 prireditev).

Folklorna dejavnost – najbolj množična dejavnost društev

Glasba je specifična ljudska izraznost, ki človeka spremlja domala od rojstva do smrti. Skladno s to trajnostjo si ljudska glasba zasluži posebno pozornost še posebej v odnosu do ljudi, ki živijo zunaj meja svoje domovine. Misel Julijana Strajnarja: »Prepričan sem, da ljudska pesem skupaj z jezikom predstavlja ključno povezavo, ki obranja, stimulira in krepi posameznikov občutek za identiteto ter kolektivni občutek pripadnosti narodu, saj (ljudska pesem) vsebuje formalne elemente in vsebine, ki so povezane z določenimi okoliščinami« (2001: 95). Poleg ljudske glasbe, ki človeka spremlja vse življenje, je tudi ljudski ples enako pomemben in spremljajoč dejavnik človekovega bivanja.

Ljudska pesem in ljudski ples sooblikujeta človekovo narodno pripadnost in identiteto, obenem sta ples in pesem mogoče

Folklorna skupina Srbskega kulturno-prosvetnega društva Sveti Sava pri prikazu plesnega izročila Kosova. (Foto: iz arhiva Milana Glamočanina.)

najbolj izrazita dejavnika ljudskega izročila, ki se odražata v delovanju folklornih skupin. Vse, kar počnemo v življenju, je del folklorne – če izraz razumemo v najširšem pomenu besede. Če je bil človek oropan svojega primarnega bivališča in okolja, v katerem se je med otroštvom in s pomočjo folklorne socializiral in se identificiral, ter se potem znašel v novem, sicer sorodnem, a drugačnem okolju, se bo moral zelo potruditi, da bo ob sprejemanju nove identitete ohranil svojo izvorno. Dejstvo je, da se bo moral hkrati prilagoditi novemu okolju in sprejeti tudi njegovo kulturo, kar bo gotovo vplivalo na nastanek neke nove modificirane kulture, ki bo stara, a z nespregledljivimi primesmi novega okolja in družbe.

Zatorej je za pripadnike srbske manjšine v Sloveniji izjemnega pomena, kako bodo ohranjali in razvijali svojo narodno identiteto. Folklorna dejavnost vsekakor ni edina, ki ključno vpliva na ohranjanje in prebujanje narodne zavesti in identitete, je pa dejavnost, v kateri sem sam osebno najdlje, ki jo najbolj poznám in lahko tudi po osebnih izkušnjah sklepam o njenem pomenu.

Kakor že omenjeno, je folklorna dejavnost najbolj množična dejavnost srbskih kulturnih društev v Sloveniji. Od vseh 27 naštetih srbskih kulturnih društev je v 16 organizirana folklorna sekcija. Nobena druga sekcija (dramska, literarna, športna ipd.) ni tako pogosto zastopana. Med 16 društvih je celo nekaj takih, kjer deluje izključno folklorna sekcija in je bila povod za ustanovitev kulturnega društva zaradi lažjega institucionaliziranja in predvsem pridobivanja finančnih sredstev na razpisih državnih kulturnih ustanov (KUD Mladi svet, Kranj; PKD Sveti Nikola, Maribor; SKUD Vidovdan, Ljubljana, AKUD Kolo, Koper). Folklorna dejavnost je najbolj množična tako po številu aktivnih članov sekcij, folklornih prireditve, ki jih organizirajo društva, in tudi po številu obiskovalcev.

Glede na zapisano je mogoče potrditi, da je folklorna dejavnost v okviru srbskih kulturnih društev reprezentativna dejavnost. Pri delu folklornih sekcij srbskih kulturnih društev velja poudariti dejstvo, da so vaje in srečanja članov vodene v *srbskem jeziku*, da se pri opisih plesov in pri poučevanju uporabljajo neprevedena imena in opisi plesov, pesmi in nazivov posameznih šeg ali verovanj. Obenem se pri umeščanju posameznih plesov v področja, od koder izvirajo, člani sekcije poučijo tudi o *geografskih področjih Srbije* in predelov, kjer so včasih živeli Srbi (v Bosni, na Hrvaškem, v Makedoniji, Romuniji, Bolgariji, na Madžarskem). Poleg geografskih si člani pridobijo znanja o *zgodovinskih dejstvih*, o naseljevanju Srbov na teh področjih, o njihovem kulturnem razvoju. Seznanjanje s preteklo oblačilno kulturo, z zgodovino razvoja tradicionalnih inštrumentov in drugo prispeva k širjenju vedenj in znanj o posameznem narodu. Poleg tega k spoznavanju narodne identitete in k zavedanju svojih korenin pripomorejo folklorni nastopi. Oblačenje v folklorne kostume, ki večinoma rekonstruirajo »narodno nošo«, že samo po sebi vsaj v času nastopa daje vtis druge, spremenjene identitete.

Če sklepamo, da so obenem vsi člani društva v folklorni sekciji medsebojno povezani z delom, da se medsebojno srečujejo nekaj dni na teden, da se starši aktivnih članov – medtem ko otroke vozijo na vaje, nastope, se udeležujejo nastopov, skupnih potovanj, obiskujejo prireditve v organiziranih skupinah

Folklorna skupina Srbskega kulturno-umetniškega društva Vidovdan iz Ljubljane pri prikazu plesnega izročila Bele Palanke. (Foto: iz arhiva Milana Glamočanina.)

– medsebojno spoznavajo, lahko trdim, da gre pri vseh teh dejavnostih za zelo močan dejavnik ohranjanja, spoznavanja in opredeljevanja narodne identitete.

Kulturna društva je torej treba podpirati in jim pomagati, da obstanejo. In ne gre samo za kulturna društva srbske narodne skupnosti, ampak na splošno za vse kulturne aktiviste, ki se trudijo ohranjati ne samo narodno pripadnost, ampak med mlade vcepljajo tudi določeno moralo in etiko, ki v sodobnem času postajata vse bolj redka pojava, lahko bi rekli celo dobrina. Obenem se z aktivnostmi v kulturnih društvih veliko mladih ljudi odmakne z »ulice«, stran od vseh vrst zasvojenosti, navadijo se na samodisciplino in odgovornost, ki jo pridobijo s tem, ko ne predstavljajo zgolj sebe, ampak tudi ime neke kulturne ustanove.

LITERATURA

- Kržišnik - Bukič, Vera, Vera Klopčič in Miran Komac 2003 *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji – ABCHMS v RS. Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*, Ljubljana.
- Strajnar Julijan 2001 *Folk music and identity. V: Pettan, Svanibor, ur., Music and minorities – Glasba in manjšine*, ICTM Ljubljana.

INTERNETNI IN DRUGI VIRI

- Srbsko kulturno-prosvetno društvo Sveti Sava, Kranj, <http://www.svetisava.si/>, povzeto 8. 7. 2009.
- Srbsko kulturno-umetniško društvo Vidovdan, Ljubljana, <http://www.skud-vidovdan.si/>, povzeto 8. 7. 2009.
- Statut društva Srbska skupnost 2001, http://srbska-skupnost.si/images/stories/o_drustvu/statut.pdf, povzeto 6. 7. 2009.
- Statut kulturnega društva Brdo 2005, dostopen v arhivu društva.
- Srbsko kulturno društvo Sloga, Nova Gorica, <http://www.skd-sloga.eu>
- Srbsko kulturno društvo Maribor, <http://www.skdmdb.info/>
- Kulturno društvo Brdo, Kranj, <http://www.kd-brdo.com/>, povzeto 8. 7. 2009.
- Kulturno-umetniško društvo Mladost, Ljubljana, <http://www.kud-mladost.net>, povzeto 8. 7. 2009.